

ПСИХОЛОШКЕ НОВИНЕ

ДПС ОСНОВАН 1953.

ЛИСТ ДРУШТВА ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Број 466 * година XLIV * МАЈ 2023. * Београд

Издајемо из
овог броја

► Научни форум
Института
за ментално
здравље

► Психолошко
тестирање
будућих првака

► Монографија
„Основе
психологије
породице“

► Кад дете
убије децу

МАСОВНО УБИСТВО У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ „ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР“
КОЈЕ ЈЕ ПРОМЕНИЛО СРБИЈУ

ПУЦЊИ У ШКОЛСКОЈ КЛУПИ

Ученик седмог разреда основне школе „Владислав Рибникар“ који је ушао на час историје и убио осморо ђака и радника обезбеђења исписао је прво поглавље историје масовног убиства у српским школама. О мотивима који су га инспирисали на овај сурови злочин, незапамћен у историји школства у Србији, још увек се не зна довољно – оно што се зна јесте да је тринаестогодишњи дечак месец дана припремао овај масакр, да је направио списак ђака које жели да убије, да је пиштољ узео из кућног сефа и да га је отац претходних година водио у стрељану где је научио да пуца. Сасвим је извесно да овај злочин неће обележити само цео живот дечака који је 3. маја кренуо у своју школу са идејом да почини масовно убиство, већ и свих ђака који похађају школу „Владислав Рибникар“, нарочито оних који су били директне жртве и сведоци овог злочина, али и целог друштва. Само неколико сати након овог стравичног масакра, двадесетједногодишњи младић починио је масовно убиство у Младеновцу и Смедереву, у коме је страдало осморо људи, а рањено још 14 њих. За животе неких особа рањених у ове две масовне пуцњаве лекари се још увек боре.

На случају ова два масовна убиства многи професионалци пали су на испиту – почев од новинара који су у јавност износили нетачне и непроверене податке о броју жртава и лицитирали са бројем убијене деце и њихових наставника, преко званичника који су јавно приказали списак деце која су била планирана за ликвидацију и у медијима износили детаље из приватног живота породице дечака који је починио масакр, па све до професора универзитета, који су несмотрено довели у везу Аспергеров синдром и злочин у коме је страдало осморо ђака и њихов чувар.

Друштво психолога Србије положило је испит и показало своју моћ, снагу, ауторитет и висок ниво професионализма у овој ванредној и изузетно трауматичној ситуацији – у првим сатима након трагедије у Основној школи „Владислав Рибникар“ струковна организација психолога позвала је све колеге да се јаве, како би пружили психолошку помоћ и подршку жртвама овог масакра. Убрзо су били укључени у рад Тима за психолошке кризне интервенције у основној школи „Владислав Рибникар“ формираног након трагичног догађаја који се десио у овој образовној установи. Друштво психолога Србије оштро је реаговало на допис које су полицијске управе у Кикинди и Ужицу послале школама и којима се тражи да саставе спискове „проблематичне и асоцијалне деце у ризику од насиља, било као жртве или да га извршавају“.

Знајући да начин на који медији извештавају о кризној ситуацији обликује осећања и понашања јавности непосредно након кризних догађаја, односно да сензационалистички наслови и текстови, преурањено и неутемељено изношење узрока, као и превише детаља о догађају, могу у јавности изазвати немир и панику и повећати шансу да се овакав догађај понови, Друштво психолога Србије је на свом сајту објавило „Психолошке смернице за медијско извештавање након кризних догађаја“ које су креирали професори Одељења за психологију Филозофског факултета у Београду.

У првим сатима и данима након трагедија које су потресле Србију, чланови Друштва психолога Србије давали су више него одмерене изјаве у јавности, покушавајући да нашим суграђанима објасне потенцијалне узроке ових масовних убиства, инсистирајући на чињеници да се у јавности не може спеку-

лисати са дијагнозама особа које су починиле злочин, односно да се не може са сигурношћу тврдити шта их је мотивисало на овај крвави чин.

Америчка психолошка асоцијација упутила је писмо подршке Друштву психолога Србије поводом недавних трагичних догађаја уз поруку да су, као наши пријатељи и стручњаци, уз нас у овим тешким тренуцима. У писму се, између осталог, истиче да је АПА добро упозната са психолошким последицама оружаног насиља због њихове честе појаве у Сједињеним Државама, због чега Друштву психолога Србије упућује искрено саучешће и жељу да пружи подршку, док се Србија бори са шоком након ових трагичних догађаја.

Верујемо да ће на овогодишњем Конгресу психолога, који се одржава од 24. до 27. маја на Палићу под слоганом „Нови хоризонти сајбер психологије“, колеге из целе Србије разменити искуства у раду са особама које су директно и индиректно трауматизоване злочинима који су изузетно потресли Србију. И ове године Друштво психолога Србије обезбедило је пленарне предаваче из различитих области, а њихову листу чине изузетни аутори чија предавања имају веома занимљиве наслове. Комора социјалне заштите акредитовала је конгрес као међународну конференцију, па активни учесници добијају по 20, док слушаоци добијају 10 бодова за лиценцу из области социјалне заштите. Све даље детаље у вези са одржавањем Конгреса психолога Србије 2023, као и информације везане за пријаве учесника, можете пратити на www.dps.org.rs/kongres, као и на Фејсбук и Инстаграм профилу Конгреса психолога Србије 2023 и његовог Програмског одбора.

Катарина Ђорђевић

71. Конгрес психолога Србије

ПАЛИЋ, 24–27. МАЈ 2023.

НОВИ ХОРИЗОНТИ
(САЈБЕР)ПСИХОЛОГИЈЕ

Друштво психолога Србије

ВЕСТИ ИЗ ДРУШТВА

ПОПУСТ НА ЧЛАНАРИНУ ЗА МАСТЕР И ДОКТОРСКЕ СТУДЕНТЕ

Драге колегинице и колеге,
Извршни одбор ДПС донео је одлуку да ће од ове године за мастер и докторске студенте важити снижене цене чланарине као и за незапослене психологе. Цене чланарина можете видети овде:

Висина чланарине по категоријама:

Висина чланарина у 2023. години		
запослени психолози	До 28.02.2023.	3.000,00 РСД
пензионери		2.000,00 РСД
незапослени психолози, мастер и докторски студенти		1.500,00 РСД
психолози из иностранства		30 EUR
запослени психолози	Од 01.03.2023.	4.000,00 РСД
пензионери		2.500,00 РСД
незапослени психолози, мастер и докторски студенти		2.000,00 РСД
психолози из иностранства		40 EUR

КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ ОД 24. ДО 27. МАЈА НА ПАЛИЋУ

Конгрес психолога Србије 2023 одржаће се од 24. до 27. маја на Палићу, у Студентском одмаралишту "Палић". Молимо вас да на време резервишете свој смештај (<https://www.dps.org.rs/kongres/mesto-i-vreme/>), с обзиром на то да је у време одржавања конгреса већ у току туристичка сезона.

Такође вас упућујемо на могућност уплате ране котизације по повлашћеној цени и на попусте које остварују чланови Друштва психолога Србије (<https://www.dps.org.rs/kongres/kotizacija/>).

Све даље детаље у вези са одржавањем Конгреса психолога Србије 2023, као и информације везане за пријаве учесника, можете пратити на www.dps.org.rs/kongres, као и на Фејсбук и Инстаграм профили Конгреса психолога Србије 2023 и његовог Програмског одбора. Осим пленарних садржаја, постоје бројне могућности и облици учешћа на конгресу, као што су: симпозијум, округли сто, трибина, усмено саопштење, постер презентација, радионица, семинар, презентација књига или састанак секције/подружнице ДПС-а. Радујемо се нашем новом сусрету и очекујемо вас на Конгресу психолога Србије 2023, како бисмо заједничким снагама, размењујући стручна и научна знања, вештине и искуства, наставили да унапређујемо и промовишемо психологију – „науку о нама.“

Програмски одбор Конгреса психолога Србије 2023

ДПС ОРГАНИЗАТОР ЕВРОПСКОГ СЕМЕСТРА ПСИХОЛОГИЈЕ

У години у којој Друштво психолога Србије обележава 70. годину постојања, струковној организацији психолога припала је част да од јануара до јуна организује Европски семестар психологије под називом „Нови хоризонти психологије као науке и праксе“, а Одељење за психологију Филозофског факултета у Београду било је домаћин састанка Извршног одбора и Председничког одбора Европске федерације психолошких асоцијација од 3. до 5. маја. Иако се гостовање колега из Европе поклопило са два масовна убиства која су се десила у београдској Основној школи „Владислав Рибникар“ и у Младеновцу и Смедереву, председница Друштва психолога Србије др Тамара Џамоња Игњатовић истиче да је овај састанак протекао у веома продуктивној атмосфери и додаје да су гости из Европе стекли веома позитивне утиске о нашој земљи, развоју и квалитету психологије у Србији данас, као и о Друштву психолога Србије.

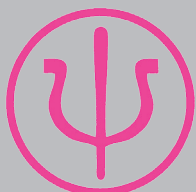
„Током 3. и 4. маја на Филозофском факултету у Београду одржан је састанак Извршног

одбора Европске федерације психолошких асоцијација – то је тело од осам особа које се, осим темама које се тичу струковне организације психолога, бави и онима које су од ширег значаја за психолошку теорију и праксу. Четвртог маја у хибридном формату одржан је састанак представника ЕФПА-е, односно представника националних асоцијација психолога, на коме смо ја као представница Друштва психолога Србије и Снежана Милутиновић, председница Центра за примењену психологију, представиле нашу струковну организацију и говориле о развоју психологије у Србији и садашњем стању наше науке и праксе, али и од развоју ДПС-а. Као представнице земље домаћина и уз помоћ сарадника Туристичке организације Србије, представиле смо Србију и Београд, јер нам је циљ да наш главни град кандидујемо за домаћина Европског конгреса психолога 2027. године. Велику помоћ су нам пружиле наше колеге Наташа Симић и Пеђа Недимовић, као и Невена Буђевац из Извршног

одбора Друштва психолога Србије“, истиче др Тамара Џамоња Игњатовић.

Она додаје да су остале теме о којима се говорило на овом састанку биле везане за промену статута Европске федерације психолошких асоцијација и објашњава да је то процес који траје више од годину дана, који се сада налази у фази усаглашавања финалне верзије. О статуту ће бити гласано на Скупштини ЕФПА, која ће се одржати након Европског конгреса психолога, који се одржава у јулу у Брајтону. На састанку је било речи и о организацији служби за ментално здравље у Европи, законској регулативи психологије и психотерапије у земљама Европе и подршци менталном здрављу запослених у радним организацијама. Након завршетка званичних састанака професор др Оливер Тошковић представио је гостима из Европе Лабораторију за експерименталну психологију, док је професор др Горан Кнежевић представио Лабораторију за испитивање индивидуалних разлика.

К. Ђорђевић

ДРУШТВО ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

психолошке новине

Издавач: Друштво психолога Србије
ISSN 2217-9313

Психолошке новине уредило Друштво психолога Србије; Редакција: др Адела Зобеница, Соња Ивковић, Ана Миленковић; Сарадници: Јасна Вељковић и Драгана Косовалић, Јелена Минић, Меира Мрђенов, Саша Стојшић, Вељко Јовановић, Миљана Павићевић, Драгана Брдарић, Ана Окиљевић; Технички уредник и прелом: Вук Милосављевић; Заглавље: Стојан Пешановић; Штампана: ЦПП Београд; Адреса издавача: 11 000 Београд, Бушина 7/3; Секретар Друштва: Марија Вукотић Одаловић; Телефони: + 381 11 3232961, 3035131; WEB: <http://www.dps.org.rs>; Прилоге слати на psiholoske.novine@dps.org.rs са назнаком ЗА ПСИХОЛОШКЕ НОВИНЕ, Слике: Pixabay
Жиро рачун: 170-755-77; Радно време од 8 до 15 часова. На основу мишљења Секретаријата за информисање Републике Србије бр. 413 01 189 91 1 д 20.02.1991.године, лист је производ из тарифног броја 8, став 1. тачка 1.алинеја 10, за чији се промет плаћа порез по стопи од 3 %.

КАКО РАЗУМЕТИ МОТИВЕ МАСАКРА КОЈИ ЈЕ ПОЧИНИО УЧЕНИК ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

КАД ДЕТЕ УБИЈЕ ДЕЦУ

Трећи мајски дан ући ће у историју српског школства и нашег друштва као један од најстрашнијих датума, јер се у њему догодило нешто незамисливо – ученик седмог разреда Основне школе „Владислав Рибникар“ ушао је на час историје одељења седмог два и убио осморо ђака и чувара ове школе. Масовна убиства у школској клици, која су се до јуче дешавала неком другом и тамо далеко, постала су и наша стварност. И док социолози о овом дану говоре као о „инфаркту“ српског друштва, психолози покушавају да дају одговоре на бројна питања јавности, преплављеном страховима од „репризе“ овог стравичног догађаја, трудећи се да истовремено поштују етички кодекс струке, али и да објасне како је дошло до тога да тринаестогодишњи дечак убије своје школске другове.

Председница Извршног одбора Друштва психолога Србије Марина Надејин Симић, која је гогово целу своју каријеру провела у образовним установама, истиче да ће овај злочин свакако обележити не само цео живот тринаестогодишњег дечака који је починио масовно убиство, већ и свих ђака који похађају школу „Владислав Рибникар“ – нарочито оних који су били директне жртве и сведоци овог злочина.

„Оно што сигурно знамо јесте да је пиштољ који је дечак узео од оца морао да буде закључан и обезбеђен, а оно што можемо да претпоставимо јесте да је овај дечак и раније показивао знаке проблематичног понашања на које или нико није обраћао пажњу, или их је игнорисао. Сви ми знамо да у школама постоје деца „моћних“ родитеља којима нико не сме ништа да каже. У највећем броју случајева, школе неће да се замерају родитељима, плаше се да „проблематични“ случај не изађе у јавност и Министарство просвете не сазна за проблеме у школи, заташкавају случајеве и моле се да насиље неће ескалирати. На жалост, агресија се у образовним установама све више шири и поприма све озбиљније размере“, упозорава наша саговорница.

Одговор на питање да ли би овај злочин некој другој деци могао да пружи идеју да на сличан начин „решавају“ проблеме са школским друговима и наставницима, стигао је дан након трагедије у школи „Владислав Рибникар“ – 4. маја било је 25 полицијских интервенција због покушаја имитирања овог чина. Међу њима је био и дечак у основној школи у Обреновцу који је након минута ћутања извадио пластични пиштољ којим је почео да витла по учионици, деветогодишњи ученик основне школе „Десанка Максимовић“ који је направио списак ђака које наводно жели да убије и „скицу“ приоритетних мета, младић из Бихаћа који је путем друштвених мрежа „најавио“ масакр сличан оном на Врачару, али и девојчица која је дошла у посету другарици у гимназију „Руђер Бошковић“ и ножем ранила једног ђака и професорку ове школе. Марина Надејин Симић упозорава да бројна психолошка истраживања говоре да након случајева стравичних убиства или самоубиства у друштву долази до пораста броја хомицида и суицида, а њене речи потврђује и масовно убиство које се догодило у Младеновцу и Смедереву у касним вечерњим сатима 3. маја, али и три убиства жена која су се догодила у недељу након масакра у школи на Врачару.

И Тања Игњатовић, психолог у Аутономном женском центру, упозорава да искуство говори да се након почињеног фемицида које је узнемирило јавност, често десе још два-три убиства жена – као да су она била „окидач“ за особе које су већ размишљале да убију своју партнерку, мајку или сестру.

„Ми знамо да су прве две-три недеље након

великог масакра увек високо ризичне да се понови сличан начин, јер о томе говори светско искуство. Деца и тинејџери воле да имитирају једни друге, али смо сада дошли у ситуацију да имитирају анти-хероје, јер су они током деведесетих година свргнули са престола друштвених ауторитета праве хероје. Регион у коме ми живимо веома је турбулентан и рањив, наше друштво не може да се стабилизује од распада Југославије – ни у менталном, ни у социјалном, ни у економском смислу. Наша деца одрастају у том турском подручју, а многи родитељи немају капацитета да испрате њихово одрастање. Аутономни женски центар већ годинама упозорава на широку распрострањеност оружја, које се лако набавља и које је доступно готово свима. Родитељи једноставно морају да прате шта деца раде, ко су им идоли и узор и да ли је дошло до промена у њиховом понашању које не могу да се припишу пубертету – то је једини начин да евентуално спречимо њихово понашање“, закључује наша саговорница.

Недељу дана након масакра, велики број ђака Основне школе „Владислав Рибникар“ вратио се у своје учионице и похрлио у загрљаје својих другара, а како истиче др Никола Петровић, професор на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду и један од координатора Тима за психолошке кризне интервенције, формираног након трагичног догађаја који се десио у овој образовној установи, у овој школи неће бити никаквих наставних садржаја до даљњег, нити било чега што би децу оптерећивало.

„Школа ће бити место где ће се одржавати психолошке радионице, разговарати о свему што се догодило и место где ће се деца грлити. Ми се надамо да ће деца која су се вратила у школу мотивисати и друге ђаке да се врате у своју средину. Најважније је да се ученици што пре врате животной рутини, коју су имали пре трагедије која им је променила детињство. Министарство просвете није донело дефинитиван и непроменљив план о томе како ће се школски живот одвијати у овој образовној установи. У овом тренутку најважније је да се разговара са децом и послушнују њихове потребе – ако план „један“ не буде давао резултате, прећи ће се на план број два“, истиче наш саговорник.

Он оцењује да су страх, туга и бес доминантне емоције које имају ђаци, док код родитеља преовлађују страхови – почев од бојазни да се ова трагедија може поновити, па све до дилеме како ће деца

реаговати на повратак у школу и на место где се злочин догодио.

„Ми знамо да ће деца имати различите реакције на ову трагедију и да ће нека од њих реаговати бесом, тугом и љутњом, док ће друга можда имати и неке парадоксалне реакције, али за сада стичем утисак да је динамика односа између њих задовољавајућа. Ипак, морам да истакнем да су се у школу пре свега вратила резилентна деца – она за сада добро подносе све и великом броју њих уопште неће бити потребна психолошка помоћ и подршка. Мој је утисак да деца нижих разреда имају мање реакција на трагедију која се догодила јер су се она налазила у другом крају школске зграде. Осим тога, многа деца тог узраста нису у стању да разумеју све размере трагедије. Верујем да су највише погођени ђаци из одељења седмо два, у коме је страдало највише ученика и мислим да ће њима највише и најдуже бити потребна помоћ стручњака за ментално здравље. Нама је значајно да деца која су се вратила у школу, баш као и њихови родитељи, желе да разговарају са психологом и причају о својим емоцијама, јер је то први корак ка њиховом опоравку. Они ће највећу социјалну подршку имати у групи пријатеља са којима су се већ дружили и имали контакте, а то су деца са којом су ишли у школу“, сматра овај психолог.

Како је метафорично истакла др Драгица Павловић Бабић, професорка на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду, у програме наставе и учења, мимо плана и програма, упала је једна тешка лекција коју не смо да игноришемо – ни као школа, ни као појединци, ни као друштво у целини.

„Не мислим да је решење да се сада прогласи крај школске године и да се деца оставе ван школског амбијента коме припадају и који управо сада треба да их подржи на развојно подстицајан начин. Та деца треба да наставе са школом, она треба да буде њихов амбијент и место којем припадају, али мислим да свака школа, а посебно „Рибникар“, и сада и убудуће, поред традиционалних школских вредности као што су образовна постигнућа, треба да стави акценат на неговане атмосфере међусобног уважавања, отворене и слободне комуникације у којој могу да се поставе питања, социјалних и емоционалних вештина, сарадње, заједничког рада, емпатије. Ово није нешто што се само учи у школи, томе треба да се учи и општа јавност“, оценила је др Драгица Павловић Бабић у разговору за лист „Данас“.

Катарина Ђорђевић

ДЕСЕТИ НАУЧНИ ФОРУМ ИНСТИТУТА ЗА МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ

ПОЛОВИНА СВИХ МЕНТАЛНИХ ПОРЕМЕЋАЈА ПОЧИЊЕ ПРЕ ПУБЕРТЕТА

Половина свих менталних поремећаја почиње пре 14 године живота, а чак две трећине пре 25 године, говори статистика Светске здравствене организације, која упозорава и да четвртина свих особа зависних од алкохола и наркотика у „живо благо“ зависности закорачи управо у раној младости. Међутим, национална статистика сведочи да у просеку прође десет година од појаве првих проблема са менталним здрављем до тражења стручне помоћи, а то додатно компликује и чињеница да у земљама са ниским и средњим дохотком на 100.000 младих долази само 0,1 психијатар за децу и омладину, док је у развијеним земљама овај однос 1,20 на 100.000 младих. У нашој земљи, 47 психијатара брине о менталном здрављу два и по милиона деце и младих, од којих се чак шест налази на Институту за ментално здравље у Београду, на коме специјализацију из деље и адолесцентне психијатрије тренутно стиче још шест младих лекара, истакла је др Милица Пејовић Милованчевић, директорка Института за ментално здравље.

Отварајући јубиларни Десети научни форум Института за ментално здравље, који се ове године одржао под слоганом „Шездесет година института – прошлост и будућност су овде“, она је подсетила да резултати велике националне студије „Cov2Soul“ о утицају пандемије вируса корона на ментално здравље говоре да свака шеста одрасла особа у Србији има неки ментални поремећај. Нажалост, ова студија није открила колико деце и младих у нашој земљи има психичке проблеме, па би у скорој будућности свакако требало урадити епидемиолошку студију о распрострањености менталних поремећаја у популацији најмлађих, закључила је др Милица Пејовић Милованчевић.

Поремећаји из спектра аутизма све чешћи

Поредећи прошлост и садашњост, др Оливера Алексић Хил, дечји психијатар и психоаналитичар на Клиници за децу и омладину Института за ментално здравље, навела је да су доминантни ментални проблеми код деце некада били тикови, мучање и проблеми са храћењем и спавањем, док је аутизам био дијагностикован код једног од 10.000 малишана. Данас, 43 од 10.000 деце има поремећај из спектра аутизма, а код деце се често дијагностикује и поремећај пажње и концентрације, настао као последица прераног и претераног излагања малишана визуелним садржајима – пре свега, видео-игрицама.

Наводећи да је у кабинету за судску психијатрију Института за ментално здравље током

претходне године прегледано 109 особа, а од тог броја 48 су била деца и млади до 18 година, шеф Дневне болнице за адолесценце др Жељка Кошутић истакла је да се вештачењем деце и адолесцената у овој установи баве четири психијатра и три психолога и подсетила да је ово једна од најосетљивијих интервенција.

„Психолошко вештачење детета најчешће се ради током развода родитеља, који је један од најстреснијих догађаја у животу сваког детета, јер сукоб оца и мајке најчешће достиже максимум баш у бракоразводној парници. Родитељи буквално ни око чега не могу да се сложе и договоре – почев од алиментације до начина виђања детета након развода. Осим тога, они најчешће не могу да одвоје партнерски од родитељског односа, па често манипулишу дететом, што је најперфиднији облик насиља над дететом. Свим малишанима развод тешко пада, али можда су најосетљивија деца предшколског узраста која имају егосцентрични поглед на свет и на (не)свесном нивоу себе сматрају кривцем за развод“, закључила је др Жељка Кошутић.

Болести зависности и млади

Више од две трећине наших суграђана алкохолом „залива“ рођење и крштење детета, рођендане, венчања и породичне славе, али и утакмице омиљеног клуба, свађе са брачним другом, проблеме са породицом и неспоразуме на послу. Због тога не треба да чуди податак да сваки десети мушкарац и три одсто жена у Србији има проблем са алкохолом који захтева психијатријско лечење, а чак три одсто шеснаестогодишњих дечака има све услове за дијагнозу патолошког алкохолизма, упозорио је др Ивица Младеновић, начелник Клинике за болести зависности Института за ментално здравље, на десетом јубиларном Научном форуму ове психијатријске установе.

Подсећајући да подаци Института за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“ говоре да је алкохол најзаступљенија психоактивна супстанца у Србији и да знаке проблематичног пијења показује чак шест одсто одрасле популације, он је истакао да је конзумација алкохола повезана са укупно 230 болести и повреда и представља први узрок смрти у адолесценцији. Једино што забрињава више од чињенице да је број алкохоличара у Србији далеко изнад светског просека, јесте податак да расте број особа зависних од коцке, клађења и игара на срећу.

„Чак четири одсто одрасле популације у нашој земљи испуњава критеријуме за ризично коцкање, а између 44.000 и 97.000 особа спада у категорију проблематичних или ризичних коцкара. Наше процене говоре да између 50.000 и 100.000 људи захтева психијатријску помоћ због коцкања, а у скици за портрет коцкара налази се особа старости од 25 до 34 године, која је зависна од рулета и клађења. На Клиници за болести зависности Института за ментално здравље у последњих 35 година присутан је тренд смањења броја зависника од алкохола

Болести зависности у бројкама

Широм света, више од четвртине младих узраста 15 до 19 година пије – процене говоре да се укупно 155 милиона адолесцената широм света дружи са „флашом“. Млађи људи чешиће конзумирају алкохол, а сваки шести смртни случај у доби до 20 до 40 године приписује се дејству алкохола. Светска здравствена организација процењује да је током 2019. године око 490.000 смртних случајева и 31 милион година „здоровог“ живота изгубљено као резултат преране смрти и инвалидитета због злоупотреба дрога, а прошле године око 22 милиона одраслих Европљана изјавило да је конзумирало канабис. Лане је 3,5 милиона особа на планети конзумирало кокаин, 2,6 милиона злоупотребљавало је МДМА, а два милиона људи користило је амфетамин. Подаци такође говоре да у популацији од 15 до 65 година, дрогу највише злоупотребљавају они од 18 до 25 година. Процене говоре да на свету живи око 200 милиона корисника канабиса, што значи да чак четири одсто одрасле популације „дува“.

и изразитог повећања патолошких коцкара. У последње две деценије на клиници је лечено 1.144 малолетних пацијената – 75 због патолошког коцкања, 169 због зависности од алкохола и 900 због зависности од дрога. Међутим, метафора о врху леденог брега важи и у овом случају, јер са разлогом стрепимо да је број зависника десет пута већи. Пре 35 година највише отворених здравствених картона било је због алкохолизма, данас су коцкари други најбројнији пацијенти. Пракса говори да млади веома често злоупотребљавају више психоактивних супстанци истовремено, а сам образац узимања дроге и алкохола често је компулсиван, непредвидив и има такмичарску компоненту“, упозорио је др Младеновић, додајући да је према резултима истраживања Клинике за болести зависности, свака десета особа током живота користила неку недозвољену психоактивну супстанцу.

Скица за портрет „Боже званог Пуба“

У скици за портрет савременог „Боже званог Пуба“ налази се млађи мушкарац који је самац или разведен, нижег степена образовања. Четвртина коцкара користи алкохол, а више од трећине канабис. Игре на срећу које игра највећи број људи у Србији су лото, бинго и греб картице, а резултати истраживања говоре да је чак 55 одсто испитаника током живота играла неку игру на срећу, трећина је то чинила прошле године, а 17 одсто прошлог месеца. Лутрију подједнако играју припадници оба пола, за остале облике коцкања чешће се опредељују мушкарци – преко 80 одсто особа које су прошле године срећу искушале у спортским кладионицама били су мушкарци старости од 25 до 34 године.

„Иако је коцкање и клађење забрањено малолетницима, велики број младих у нашој земљи игра игре на срећу и бави се коцкањем и клађењем. Када улазак у коцкарнице физички није могућ, они замоле другаре који изгледају старије да им уплате тикет или се кладе преко интернета. Према нашем искуству, зависност од коцкања и клађења најчешће се јавља у раној и средњој адолесценцији – између 15 и 18 године. Истраживање Института за јавно здравље показује да се 15 одсто ученика првог разреда средњих школа коцкало за новац у претходних годину дана, а 11 одсто преко интернета. На жалост, и Европско истраживање о употреби алкохола и психоактивних супстанци међу ученицима старим од 15 до 16 година (ЕСПАД) које у Србији спроводи такође спроводи Институт за јавно здравље показало је да је у школској 2018/19 години чак 8,6 одсто ученика пробало било коју дрогу, а екцесивно пијење (више од пет пића у једној недељи) константовано је код 36 одсто шестнаестогодишњака“, упозорио је др Ивица Младеновић.

„Иако је канабис најзлоупотребљенија дрога и у Србији и свету, ако претражујете интернет као лаик врло брзо ћете доћи до закључка да је маријуана „благотворна“ супстанца која је до недавно била „неправедно запостављена“ и да су све „дивилизоване“ земље на свету декриминализовале њену употребу. Често су присутни и наративи да канабис лечи све – од депресије до канцера, а све чешће наилазимо и на текстове у којима се тврди да ће се наша земља економски опоравити ако буде почела да узгаја канабис. Чак и на српској

„Википедији“ пише да је канабис лек, а чињеница да је он опојна дрога спомиње се тек у једној реченици, смештеној на крају текста. На жалост, истина је да је канабис опојна дрога и да једна од десет особа која је конзумира постаје зависник. Иако нема доказа да деривати индијске конопље лече рак и шизофренију и „билдују“ имунитет, постоји прегрш научних доказа да канабис изазива поремећај моторике, нарушава когнитивне функције, смањује плодност и код предиспонираних особа узрокује психотичне епизоде“, упозорио је др Никола Јовановић, психијатар са Института за ментално здравље.

Зашто батина није из раја изашла

„Ако већ тучете децу, тучите их без разлога, јер су сви остали разлози глупи“, говорио је дежурни градски раноранилац Душко Радовић, покушавајући да разувери родитеље да је батина из раја изашла. Речи мудрог чика Душка потврђују и савремена психолошка истраживања која сведоче да насилно дисциплинована деца одрастају у људе са озбиљним психолошким проблемима и често имају проблема у социјалним и емоционалним везама. Иако истраживања о вишеструким показатељима положаја деце и жена у Србији (МИЦС) које реализују УНИЦЕФ и Републички завод за статистику, сведоче да пада број малишана који се физички дисциплинују – 2006. године 72 одсто деце у нашој земљи васпитавано је уз помоћ батина, а 2020. године „свега“ 46 процената малишана, и даље забрињавајући број родитеља сматра да децу треба физички кажњавати.

„У својим ординацијима дечији психијатри сваки дан чују реченицу „Батина је из раја изашла“. Мада ће се сваки родитељ сложити са чињеницом да је његов најважнији задатак да обезбеди сигурно окружење за раст и развој детета, преко 80 одсто злостављања деце дешава се управо у породици. Дисциплиновање јесте важан део васпитања детета, али не насилно дисциплиновање и кажња-

вање уз помоћ батина. На жалост, само 63 државе света потпуно су забраниле физичко кажњавање, што значи да је свега 14 одсто деце на планети потпуно заштићено од телесних казни. Поглед у историјску читанку човечанства говори да су само цар Константин, филозоф Џон Лок и доктор Бенџамин Спок говорили о погрешности телесног кажњавања, а Конвенција о правима детета коју је и Србија ратификовала 1989 године, представља први документ Уједињених нација којим се забрањује телесно кажњавање деце. Мада се стално најављују измене Породичног закона којима би се физичко кажњавање деце изричито забранило, он још увек није промењен. Велики број родитеља и даље говори „И мене су тукли, па шта ми фали“, а посебно забрињава податак да су млађи очеви и мајке чешће присталице телесног кажњавања. На жалост, у јавности се стиче утисак да не постоји ни стручни консензус о (не)оправданости телесног кажњавања, јер неке наше колеге и даље сматрају да су батине саставни део васпитања“, упозорио је др Роберто Грујичић, психијатар са Клинике за децу и омладину Института за ментално здравље.

Дисциплиновање деце са развојним поремећајима

Представљајући резултате истраживања о дисциплиновању деце са развојним проблемима у Србији, које су урадили Институт за ментално здравље и Институт за психологију Филозофског факултета у Београду, на узорку од 1.186 испитаника из 70 општина у Србији, он је истакао да ова студија показује да се деца са пријављеним поремећајима менталног здравља чешће туку и насилно дисциплинују у односу на тзв. нормалну децу.

„Истраживање је открило да 323 деце има проблеме у школи, 237 деце има развојне проблеме, а 47 малишана психолошко-емоционалне проблеме, али и да родитељи ове деце чешће примењују насилне васпитне методе. Родитељи најчешће бију децу како би се „ресетовало“ оно понашање које сматрају проблематичним, односно зато што очекују позитивне промене у понашању. У разговору са њима дошли смо до закључка да готово сви мисле да је батина из раја изашла, односно сматрају да физичко кажњавање деце нема никакав негативан утицај на њихово психичко благостање. Међутим, посебно нас је забринула чињеница да родитељи деце са поремећајем менталног здравља имају позитивније ставове према физичком кажњавању, па не треба да чуди чињеница што се ова деца више и чешће туку у односу на малишане који немају проблеме са психичким здрављем. Истраживање такође показује да родитељи деце са дијагностикованим поремећајима менталног здравља имају и позитивнија очекивања од телесног кажњавања – они се надају да ће батине елиминисати непожељно понашање код детета. На жалост, искуство говори да су ова деца већ изложена стигматизацији у својој вршњачкој групи због менталних проблема које имају, а ако због њих добијају и батине од родитеља, ствари се додатно компликују и проблематизују. Због тога ови малишани налазе под већим ризиком од настанка озбиљних проблема у емоционалном, социјалном и когнитивном развоју“, закључио је Роберто Грујичић.

Катарина Ђорђевић

ШТА СУ ПОКАЗАЛИ РЕЗУЛТАТИ ТЕСТИРАЊА БУДУЋИХ ПРВАКА

МНОГА ДЕЦА НЕЗРЕЛА И НЕСПРЕМНА ЗА ПОЛАЗАК У ШКОЛУ

Када је психолог основне школе „Јован Ристић“ Биљана Михаиловић приликом тестирања будућих првака упитала деца како му се зове тата, он је одговорио „Паја“, а на потпитање како тату зове мама, дечак је одговорио „Дебели“. Други дечак јој се са поносом похвалио да ће да буде палеонтолог када порасте, додајући да је још у вртићу научио да пише и на ћирилици и на латиници. А када га је овај психолог питао да ли уме да везује пертле, будући палеонтолог одмахнуо је главом, објашњавајући да му мама облачи ципеле. Иако ове ситуације на први поглед можда делују симпатично и смешно, Биљана Михаиловић се са правом уозбиљно када каже да су из године у годину будући прваци све незрелији, несамосталнији и неспремнији за полазак у школу.

„На тестирање данас долазе деца која знају латинске глаголе, али не умеју самостално да једу, нити да закопчају дугмиће на јакни, не знају пут од школе до куће, не знају адресу на којој живе, као ни број телефона маме и тате, а веома мали број њих зна чиме се родитељи баве. Све већи број деце има проблема са изговарањем гласова – некада је њихов говор толико неартикулисан да ни околина не може да их разуме, а када питам родитеље да ли су их водили код логопеда, они најчешће кажу да нису и објашњавају да је говорна мана њиховог детета „наследног“ карактера, јер је и неки ујак у породици тако говорио. У први разред уписују се деца која су остала разрока, јер нису на време носила фластере за очи којима се „вежба“ мускулатура ока и малишани који имају проблеме у говорно језичком развоју, јер их родитељи нису на време водили код логопеда. Када их приликом тестирања питам да ли помажу у кући, односно да ли сама сакупљају своје играчке, најчешће чујем одговор „мама то ради“. Колики год да му је коефицијент интелигенције и колики год да је трапаво, свако дете је способно да само скупи играчке, а разлог због којег то треба да научи пре поласка у школу јесто то што нико иза њега неће

скупљати перницу, оловке и свеске. Дете до поласка у школу мора да научи само да се облачи, везује пертле и самостално једе, а не да очекује да му куварица сецка и пасира оброк у школској трпезарији“, истиче наша саговорница, која додаје да су родитељи најодговорнији за (не)осамостаљивање деце.

„Деци се не дозвољава да развију самосталност и одговорност. Један од највећих и најчешћих апсурда је да се дете вози на спорт који се налази у комшилуку. Родитељи колима улазе у школско двориште што је строго забрањено, а потом возе у рикверц, ризикујући да згазе неко друго дете да би своје дете довели на наставу. Прошле године у школу је дошао просветни инспектор, по пријави родитеља који се жалио зато што цео тим са малог фудбала није уписан у исти разред. У први разред деца крећу са сатићима-смртићима којима се снима учитељица док држи наставу, након чега неки родитељи дају себи за право да јој објашњавају како треба да ради свој посао“, наводи наша саговорница.

Мр Нада Петровић, потпредседница Удружења логопеда Србије, која ради систематске прегледе

будућих првака, процењује да чак до 60 одсто деце данас има проблеме у говорно-језичком развоју.

„Мислим да се из године у годину повећава број малишана којима је потребна помоћ логопеда. Деца су, једноставно речено, презаштићена, њима се тепа до поласка у школу и она усвајају тај начин говора који је после тешко исправити. Родитељима је симпатично када дете котрља „р“ и кажу да немају срца да га исправљају... Деца једу пасирану храну и не умеју да жваћу, не развијају мишиће говорне мускулатуре и не могу да развију одређене гласове. Највећи број деце које смо тестирали не може да изговори између два и девет гласова. Другу групу деце са говорним проблемима чине они малишани која су тешко и касно проговорили – они у другој години живота знају пет речи, иако би у овом периоду морали да знају око 250 речи, у трећој години морају да имају фонд од хиљаду речи, а они говоре десет пута мање речи. То су деца са нормалном интелигенцијом и уредним когнитивним развојем, која нису стимулисана од стране средине. Уместо играчака, они су добили мобилне телефоне и таблете, слушали песмице и гледали цртане филмове на енглеском језику а претходно нису савладали матерњи језик... После седме године, развој говора је завршен, па је увек савет да се говорно-језички проблеми на време дијагностикују и третирају“, упозорава наша саговорница.

На питање шта родитељи могу да учине у наредна четири месеца до поласка у школу, она каже да одговор зависи од проблема које дете има. Ако је дете когнитивно очувано и има проблем са изговарањем гласова – примера ради, не уме да изговори слово „Л“ или „Ц“, уз помоћ адекватних вежби до септембра ствари могу да се поправе. Ако су у питању развојне дисфазije, односно немогућност или тешкоће у разумевању и изражавању говора и језика, не може много да се уради до поласка у школу, јер је на овим проблемима требало да се ради од друге или треће године живота. **Катарина Ђорђевић**

ВИШЕ ОД 11.500 ОСОБА ДОБИЛО БЕСПЛАТНУ ПСИХОТЕРАПИЈУ ПРЕКО ПЛАТФОРМЕ „СИГУРАН ПРОСТОР“

У јеку пандемије коронавируса, током турбулентног лета 2020. године, седам блиских пријатеља психолога и психотерапеута Милице Крстић покушало је да изврши самоубиство, а двоје њих одузело је себи живот. Тај низ трагичних догађаја и губитак блиских људи њу је мотивисао да направи платформу „Сигуран простор“ преко које се могу добити бесплатне психотерапијске сеансе на девет језика. У протеклих годину дана, колико постоји ова платформа, помоћ психотерапеута добило је преко 11.500 људи, а свакога дана између пет и десет хиљада људи уђе на сајт www.siguranprostor.com са жељом да закаже психотерапијску сеансу са једном од 95 психотерапеута.

На платформи „Сигуран простор“ налази се списак језика, а када корисник изабере српски или неки други језик може да бира између две опције – да закаже сеансу са неким од понуђених психотерапеута у наредних неколико дана, или да се пријави на листу чекања и добије помоћ у периоду од месец и по дана, односно шест психотерапеутских онлајн сеанси са једним терапеутом. Сеансе трају између 40 и 60 минута у зависности од психотерапеутског модалитета и одржавају се путем Зума или Гугл Митса, а платформа је намењена пунолетним особама, које говоре неки од понуђених језика. Она је пре свега намењена особама које

финансијски нису у могућности да одвоје новац за психотерапију, а наша идеја водила јесте да пружи психолошку помоћ свакоме коме је потребна, без обзира на националност, вероисповест, расу и сексуалну оријентацију, истиче Милица Крстић, која је основне студије психологије завршила у Београду.

Након дипломирања, она уписује мастер студије из дигиталног маркетинга и друштвених мрежа на Шефилд универзитету у Солуну, након чега почиње едукацију у Хрватској у ИПД центру из телесно оријентисане психотерапије. Милица се тренутно налази на докторским студијама из социјалних наука на УЦАМ универзитету у Шпа-

њији и једина је особа из Србије која се налази на Форбсовој листи у категорији друштвеног утицаја „30 млађих од 30 година“.

На питање због каквих врста проблема особе најчешће траже помоћ преко платформе „Сигуран простор“ наша саговорница објашњава да се корисници најчешће жале на анксиозност и депресију – млађе особе најчешће имају проблем са (и) рационалним страховима који су у вези са различитим емоционалним и социјалним изазовима, док се старија популација најчешће жали на депресивно расположење, мањак воље и мотивације.

„За годину дана постојања платформе, издвојиле су се две групе корисника – млади између 18 и 30 године и особе старије од 45 година. Жене се значајније више јављају од мушкараца, а најстарији корисник који је тражио помоћ имао је 75 година. Свакога дана између три и пет хиљада из Србије потражи психотерапијску подршку на платформи „Сигуран простор“, а број корисника готово свакодневно расте. С обзиром да тренутни број психотерапеута више није довољан да свакоме изађемо у сусрет, почели смо да прикупљамо донације и финансијска средства како би унапредили и усавршили како платформу и повећали број колега који ће радити бесплатну психотерапију“, прича наша саговорница. **Катарина Ђорђевић**

НОВА МОНОГРАФИЈА У ИЗДАЊУ ЦЕНТРА ЗА ПРИМЕЊЕНУ ПСИХОЛОГИЈУ

ОСНОВЕ ПСИХОЛОГИЈЕ ПОРОДИЦЕ

Рукопис монографије „Основе психологије породице“ први је те врсте који се појавио у нашој земљи у време када се већ бројни психолози, али и припадници других струка, баве проблемима породице у истраживању и пракси. Тачније, појављује се у жељу, према Јеуу Лебову, „најраспрострањенијег међународног социјалног експеримента о породичном живљењу, који се догађа једном у животу“ – пандемије ковида 19. Будући је техничка припрема монографије за штампу била већ окончана када су отпочеле прве систематске студије односа породице и пандемије, монографија се не бави овом темом. Но, она пружа бројне наводе и приказе корисне за разумевање реаговања породице у глобалном друштвеним кризама као што су сусрет породице с стресом и кризама, однос породице и соматског и душевног здравља, насиље у породици, и породице с потребом за додатном подршком. Монографија поседује веома јасну структуру, која је приказана кроз девет поглавља пет у основном делу, и четири у специјалном где се разматрају специфични проблеми породичног живљења.

Прво поглавље „О породици“ уводи нас у општа питања о породици кроз основна схватања, али и постојеће митове о породици. Оно садржи основна одређења породице или одговор на питање шта породица у ствари јесте. Нуди прегледе основних психолошких и социолошких одређења породице, која илуструје емпијским студијама породице у нашој земљи. Разматра основне критеријуме разграничења између онога што називамо функционалном и дисфункционалном породицом, као и развојну димензију ове особене друштвене групе.

Поглавље „Психологија породице“ заузима централно место у монографији. Психологија породице је, како ауторке појашњавају ослањајући се на ауторитете у овој области научна дисциплина, која заузима равноправно место уз друге уже дисциплине у клиничкој психологији (нпр. уз здравствену или форензичку психологију). У поглављу је приказано друштвено и научно порекло ове дисциплине пре свега у системској парадигми, одређеној у породичној терапији. Истовремено, ауторке указују и на нужне разлике породичне терапије и психологије породице. Затим, представљају правце развоја психологије породице која се, између осталог, развијала и захваљујући бројним критикама управо породичне терапије и системског приступа. Поглавље бива закључено основним дефиницијама психологије породице, што је још један допринос разумевању предмета, циљева и садржаја психологије породице као научне дисциплине.

На ово поглавље концептуално и логички доследно се надовезује поглавље „Идеализоване апстракције“ предмета психологије породице. Реч је о концизном али садржајном приказу основних модела породичног функционисања. Представљени су најзначајнији савремени, структурални и развојни модели угледних међународних експерата у области. Међу њима је и први модел породице настао на овим просторима, модел професора

Јосипа Бергера, који је заслужан за ширење породичног приступа у Србији. Разматрајући развојне моделе, ауторке указују на у литератури подзаступљен, а за породицу специфичан феномен феномен симултаног одвијања различитих развојних циклуса. Реч је о интерактивном односу развојних циклуса појединца, партнерског односа и породице. Ауторке тиме додатно аргументују сложеност развоја породице, те неопходност придавања значаја свему што се одвија унутар и са породицом.

Наредно поглавље „Методе и технике процене брака и породице“ значајно је превасходно за психологе. У њему се ауторке баве проблемима сложености процене породице принципима, методама, техникама и савременим достигнућима. Притом, доследно се руководе основним постулатима клиничке процене као концептуално-методолошким оквиром овог дела излагања.

Последње поглавље општег дела монографије је поглавље „Родитељство“. Иако на први поглед може деловати да ово поглавље пре припада специјалном делу монографије, већ оквиран преглед идеја ауторки појашњава њихов избор. Родитељству овде јесте место јер суштински о породици говоримо тек онда када брачни пар добије децу, било да говоримо о биолошким основама родитељства (рођење) или социјалним тј. правним (усвојење, хранитељство).

У поглављу се разматрају изазови које родитељство носи са собом – како за оба родитеља, тако и за децу. Затим, проблеми стреса родитељства, и адекватног и неадекватног родитељства, а који завређују посебну пажњу стручњака и одмеравање одговарајуће подршке. На те теме надовезује се приказ основних разлога за постајање родитељем или мотива родитељства. Затим, васпитне праксе родитеља или васпитних стилова родитеља. Ауторке аргументовано, на основу емпијских налаза а из перспективе дечијег развоја, указују на то који се стил родитељства показао пожељним, а који не, и какве дугорочне последице могу имати родитељске праксе. Емпијским аргументима проблематизују заблуде – нпр. заблуду о “лековитом” пермисивном родитељском стилу.

У специјалном делу монографије прво поглавље се наставља на последње из Општег дела јер се бави породицама/родитељством у потреби за посебном подршком. У њему се исцрпно приказују предности и изазови алтернативног родитељства како за децу, тако и за родитеље. Потом, разматрају се специфичности проистекле из околности

увођења посебних адаптивних захтева у животе ових породица као што су прихватање детета са проблемима у понашању или развојним потешкоћама. У тексту се посебно наглашава значај одмеравања значаја биолошког и психолошког за дететов развој. Ауторке то илуструју кроз пример деловања мита о биолошком родитељству и његовог утицаја на све учеснике у заштити детета без родитељског старања.

Питањима здравља у породици баве се два поглавља у специјалном делу. Једно се бави различитим питањима претежно физичког а једно менталног здравља. У поглављу „Породица, здравље и болест“ приказан је превлађујући модел породичног здравља, који у основи има психосоцијални приступ. Самим тиме, нуди подесна објашњења тога како болест делује на породицу у зависности од развојних фаза у којима се налазе породица и оболели појединац. Посебна пажња поклоњена је изазовима и потребама породица са хронично оболелим дететом различите тежине болести, и породицама које се суочавају с тешком болешћу и коначношћу живота њиховог оболелог члана.

Поглавље „Проблеми менталног здравља члана породице“ садржи мултиперспективистички приказ ове врло комплексне теме. Поглавље отпочиње најзаступљенијим моделима настанка наведених проблема у истраживањима и пракси. Размотрени су изазови и потребе за подршком како детета, тако и родитељских фигура понаособ, из две перспективе – када је поменути члан оболео или када је виновник болести. Кроз бројне примере аутоке воде читаоца до закључних тема поглавља – тема резилентности појединца и породице. Иако поглавље има чврсто концептуално-емпијско упориште, о чему сведочи број референци на којем је засновано, ауторке ту вешто и умесно налазе место за важне, животне поруке. Затим, за иновативне концепте каква је хипотеза “орхидеја/маслачак” и бројне, у системском духу обликоване вињете из праксе.

Последње поглавље чини још једна од тема од посебног друштвеног значаја, посебно у времену у коме живимо „Насиље у породици“. Пре свега, ауторке указују на постојеће заблуде или митове о насиљу у породици. Потом представљају моделе и објашњења настанка партнерског насиља и његову динамику, из развојне перспективе. Баве се и темама партнерског насиља према мушкарцима, деци и старијим особа, са могућим узроцима и последицама. Посебну пажњу поклоњају одражавању појединих врста насиља на развој деце у породици. У поглавље је укључен и посебан осврт аутоки на постојећу праксу и ситуацију код нас, изведен на основу налаза истраживања.

Монографија „Основе психологије породице“ аутора Снежане Светозаревић и Марије Митић представља значајан прилог целовитом сагледавању породичних питања у мери у којој једна монографија то може. Посебан квалитет представља усклађено дисциплиновано приказивање савремених теорија, истраживања и приступа у области, као и резултата истраживања у Србији.

Редакција „Психолошких новина“

ДРУГИ ПИШУ

КАКО ПОМОЋИ ДЕЦИ

За портал „Велике приче“ пишу децји психоаналитичари: Тијана Миладиновић, Јасмина Врбаики, Наташа Ђерковић Лукач, Весна Брзев-Ђурчић и сви чланови Психоаналитичког друштва Србије

Бацили смо као деца камење у воду. Поред великог броја одраза прскања у виду капљица, јавило би се и низ концентричних кругова око места на које је камен пао. У почетку мањи, постајали би све већи док не би нестали из видокруга. То се догодило тог туробног 3. маја у нашем Београду, нашој Србији.

Невероватно би било да је било ко, бар од нас одраслих, остао имун на ово дешавање. Занемели смо, потонули, посрамили, наљутили, покушали да будемо подршка пре свега оним породицама које су се суочиле са највећим и најболнијим губитком – остали су без своје деце. Покушали смо и да разумемо једни друге, тражили узроке, нудили решења, почели да се свађамо. А концентрични кругови иду све даље и све су шири. Деце више нема. У овом тренутку у нама је очај, бес, неверица, обамрлост, гнев, читав спектар осећања који нам не да дају дотакну оно најтеже – тугу. Туговаћемо, али касније. Сада смо изbezумљени, очајни, обезглављени.

Сви говоримо о деци и то јесте најважније, али не заборавимо да су ови родитељи они који код куће, у суседству, у фамилији, међу кумовима знају још деце. Та деца гледају у њих и са њихових лица читају далеко већи ужас од оног који новинари непрофесионално просипају и пресипају по свима. Помозимо њима да преживе дане до сахране, да се опросте од своје деце, да се загрле и да кад их туга притисне стигну до оних који могу да им пруже професионалну помоћ. До тада будимо уз њих онолико колико је и када њима потребно.

Различите реакције на трауматско искуство

Враћамо се на децу. Како деци објаснити, приближити или по први пут саопштити шта се догодило? Деца и адолесценти могу различито да реагују на исто трауматско искуство, као што је овај трагични оружани напад у школском окружењу, оном истом за које су учени да им је сигурно склониште, у коме су многа изгубила живот. Реакције зависе од узраста као и од претходних трауматских искустава детета и адолесцента. Управо то изискује индивидуални приступ сваком детету. Нису сва видела шта се дешавало, нека нису била у школи. Нека су била сведоци, сакривали се, или били евакуисани у оближњи парк великом присебношћу њихових учитељица. Нека деца су била и на списку оних којих је требало да више не буде.

Деца у нижим разредима осмогодишње школе немају когнитивно развијен појам смрти, сем ако су изгубила неког члана породице. Онда знају да је то крај нечега. Ако су имала срећу да нису, онда је то појава чије значење не разумеју до краја. Виђала су угинуле животиње, али то није човек. Именујте истините чињенице језиком који дете разуме. Објасните да се десило нешто страшно, али да су деца сигурна, чува их школа, учитељица, пре свега родитељи. Биће то више од хиљаду питања. Нађите адекватан одговор на свако.

Старији ученици, на прагу адолесценције, већ имају појам смрти. Знају да је то заувек и никад више. Са њима је и лакше и теже разговарати. Питања су смисленија, бар за нас одрасле, али су одговори тежи. Како објаснити некоме на том узрасту

да његових другова нема, да је и он или она могао да буде на том месту, али није? Ствар среће? Има ли ичег срећног у овоме?

Сви они ће имати различите реакције. Важно је допустити и разумети као „нормалне“ све реакције, без обзира како се у том моменту наша деца осећају или како реагују одрасли. Потребно је да се направи и допусти постојање простора и за реакцију деце, јер реакције деце и адолесцената у великој мери зависе и од тога како ће реаговати родитељи и најближи.

Информације, утеха и помоћ

Деца ће тражити од одраслих информације, утеху и помоћ да би пробала да разумеју шта се десило. Уобичајене реакције након неког масовног насиља као што је ово су: упадљива анксиозност, страх и брига за сопствену и сигурност својих најближих, страх да трауматски догађај може да се понови, децентралисаност и проблеми са пажњом, иритабилност, љутња и повлачење, промене у спавању, фокусираност на догађај и понављање изнова његових детаља, повећана осетљивост на јаке и изненадне звуке и буку. Неки ће се понашати као да се ништа није догодило, неки се чак и смејати и викали, неки бити ужасно агресивни у мери коју ни одрасли не могу да толеришу. Сведоци смо наизглед непримењених реакција неког дела адолесцената, али то су такође начини да се неко одбрани од ужаса у коме је. То су контрафобичне реакције. Тешко за разумевање, али је истинито. Све ово је у складу са њи-

ховим личностима и начином излагања на крај са оваквом траумом.

Неке од препорука за родитеље су да разговарају са децом, допуштају сијасет питања, али и оставе могућност да не знају одговоре на сва и да то искрено кажу. У овом случају може да помогне стручњак. Децу не треба притискати и силити да говоре о својим осећањима, страховима, бригама ако не желе. Најважније је да дете зна да ће родитељ бити ту за њих када буду били спремни да говоре, па ма у које доба дана или ноћи то било.

Најбоље је да се овакви разговори воде за време неке заједничке дневне активности, никако не пред спавање. Дете треба да зна да је сасвим у реду да не мора да мисли и прича о овоме. Не очекујте од детета да буде храбро. Охрабрити га да је сада сигурно, да сме да се плаши, али сте ви ту. Подржати дете у праву да буде љуто, да се боји, да је беспомоћно, да прича о својим фантазијама. Слободно испољавање осећања је сигурнији пут у опоравак. Било би добро да родитељ буде присутнији у уобичајеним дневним дететовим рутинама бар док кризни период не прође. Ако је могуће, смањити децу изложености медијима и медијском представљању овог чина.

Најважније је СТРИПЉЕЊЕ. Биће промена у понашању и друге деце, наставника, околине. Рећи детету да је то очекивано и да никоме није лако.

Када мислимо на професоре, сетимо се да поново треба да стану пред ко зна колико пари очију и у њима виде страх, питања, беспомоћност, бес, потребу за осветом, сажаљење, тугу. Сва та осећања имају и они, уз огромну одговорност пред тим очима да врате себи, а потом и деци, веру у људе. Најтежи задатак.

Нашој настрадаој деци, живој деци и будућој, дугујемо да се дуго и озбиљно бавимо разумевањем овог догађаја и да дамо све од себе, да као заједница људи који деле исту бол и забринутост, заштитимо наше људске вредности. У овом подухвату неопходно је да опоравимо људске капацитете за међусобно уважавање, поштовање и саосећање и да нађемо времена да разговарамо једни са другима и да заједно тугујемо.

У сваком случају, ту су стручњаци специјализовани за рад са децом и адолесцентима. Они су спремни за овакве ситуације мада су и њихова осећања људска. Тужни због тога што се глас струке чује само када се деси нешто овакво, а они концентрични кругови око камена су све шири и шири и шири.

(*Velike priče*)

Празнина

*"Када ученик умре
Остане
Празнина
У вашем одељењу
Не журите да је попуните
Не померајте столице
Оставите празнину откривену
Да је сви виде
Нека ваши ученици
Стану на њену ивицу
И проуче је
Дозволите им да осете ивицу
Али нека ваша рука буде ту, надхват"*

(Непознати аутор)